

1. PRZYMUSZENIE (69) sb n

-enie (67), -enie (2).

-e- (3), -é- (1); -e- *Mącz* (2); -e- : -é- *SarnStat* (1:1); końcowe e pochylone.

sg *N* przymuszenie (7); -é (2), -(e) (5). \diamond *G* przymuszenia (40). \diamond *A* przymuszeni(e) (2). \diamond *I* przymuszeniem (10), przymuszeniem (8); -ém *RejWiz*, *RejPos*, *RejZwierc* (2), *BudBib*, *ModrzBaz*, *CzechEp*, *WujNT*, *SarnStat*; -im *LibMal*, *LubPs*, *GroicPorz* (3), *Mącz*, *SkarŻyw*; -ém : -im *ZapKościar* (1:1); ~ -ém (1), -(e)m (9). \diamond *L* przymuszeniu (2).

Składnia przydawki dopełniającej równoznacznej z dopełnieniem sprawcy: przymuszenie od kogo (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde w objaśnieniu s.v. przymus.

Zmuszenie, zobowiązanie pod przymusem; nakłonienie; necessitas Vulg, PolAnt, Modrz, Cn; compulsio Calep, JanStat, Cn; coactio BartBydg, Cn; adactio, coactus Calep, Cn; violentia Mącz (69) : *BartBydg* 29; bywa też iakoby nieiakim przymuszeniem do cnothy á do dobrych obyczajów przyciągniono [*przyrodzenie młodego człowieka*]. *RejZwierc* 18v; *Adactio* – *Przymuszenie. Calep* 24a, 213a, 226a; *Práwo* też to żadnego pożytku nie niešie/ ktore fie dobrą exekucyą/ y pilnym wykonaniem nie opátrzy/ y potężnością do przymuszenia nie przypráwi. *SkarKazSej* 699a.

przymuszenie do czego (2): Wielkie owfzeki przymuszenie do posłuszeństwa ná lud swoy wkłada zwierzchny Pan/ gdy nietylko słowy przykázauie/ ále przykładem swym idzie przed wfzytkiem/ iakoby podawáiac rękę zá łobą idącym. *ModrzBaz* 23. *Cf przymuszenie kogo do czego.*

przymuszenie kogo do czego (1): [*grzech przeciwko piątemu przykazaniu*] Przymuszenie infzych do grzechu. *LatHar* 115.

przymuszenie czyje [*w tym: pron poss* (2), *ai* (2), *G sb i pron* (2)] (6): *RejPos* 212 *cf* »obowiązek a jakoby przymuszenie«. *Cf* »z przymuszenia«, »za przymuszeniem«.

W przeciwstawieniu: »dobrowolnie ... przymuszeniem« (1): *A* rzadko dobrowolnie dobry fie obyerze/ *Lecz* ácz go przymuszeniem iako kiyem wzbyerze. *RejWiz* 101.

I sg w funkcji przysłówka: »przymuszeniem« (4):

~ *W przeciwstawieniu:* »przymuszeniem ... oświeceniem i kochaniem« (1): *Ciągnie* tedy *Oćiec* nie gwałtem áni przymuszeniem/ ále oświeceniem y kochaniem *WujNT* 329.

Wyrażenie: »wielkim przymuszeniem« (1): *narod ludzki/ gdy wlfyżał spráwę* tak záłobliwą *męki* thego tho *dobrotliwego Pána náfzego/ zwykł* był *plákác* nád *nim/ á záłowác* go/ iakoby *wielkim gwałtem á wielkim przymuszeniem* *vbitego á vmęczzone*⁸⁰ *RejPos* 100.

Szereg: »(nie) przymuszeniem a (ani) gwałtem« [*szyk 2:1*] (3): *ktory* [*lud*] *nie* żadnym przymuszeniem áni gwałtem *miál* przytác do *niego/ á podłóżyć* *głowy* *śwe* w *posłuszeństwo* *iemu* *LubPs* Z3; *RejPos* 100; *WujNT* 329. ~

W połączeniach szeregowych (2): *Mącz* 498c; *iż* to *vkażełz/ iż* áni *żadny* *naiem/ áni* *żadne* *dobrodzieystwo/ áni* *żadny* *ftrách* *świáta* *tego/ áni* *żadne* *przymuszenie/ á* *nákoniec* *áni* *śmierć/ nie* *odćifnie* *cie* *od* *niego* [*Pana twego*]. *RejPos* 123v.

Wyrażenie: »wielkie przymuszenie« (1): *ModrzBaz* 23 *cf przymuszenie do czego.*

Szeregi: »przymuszenie ani gwałt« (1): Y musi to káždy człowiek zeznać/ gdy źle czyni/ że to z wmyśłu á z wolej swoiey czyni/ przymuszenia żadnego ani gwałtu od Bogá w łobie nieczuiąc. *WujJudConf* 65.

»obowiązek a jakoby przymuszenie« (1): Wielki obowiązek/ á iákoby iákie przymuszenie swoie/ nam náłz miłościwy Pan w thych máluczkich słowiech/ thu powiedzieć raczy. *RejPos* 212.

Wyrażenia przyimkowe: »bez (a. przez) (wsze(lkie)go a. żadnego) przymuszenia« (8): A bez żadnego przymuszenia/ [...] tylko ták práwie zá łkaraniem iáwnym Páńłkim á zá łwíetemi dekretu iego/ [...] ku żadney poćciwey á pothrzebney łpráwie/ práwie przyść nie móżemy *RejZwierc* 255, 18v.

~ *Szeregi*: »dobrowolnie (a. z dobrej woli, a. dobrowolny), (a) bez przymuszenia« (3): O łrogi mieczu iákoż łie ty nie łrwiełz á nie łpołeciełz [!] tych kthorzy łdobrowolnie á bez włzego przymuszenia/ [...] łprzą łie iáwnie Pána łtego *RejAp* 25v; *RejPos* 23; Tákowe włzýłtki łmodłitwy łdobrowolne łbyć máią/ bez przymuszenia włzelkiego álbo z łaymu iákiego. *WujJudConf* 184v.

»bez (srogości) prawa, bez przymuszenia« (2): A łtoć niłkąd łńáđniey łprzypáść nie móże/ łedno łgdy łbęđiełz łżył łpobożnie/ [...] á s káżdym łie łám bez łpráw/ bez przymuszenia/ łedno łwedle Bogá á łwíetey łprawdy łiego/ y łrozłáđił y łpołtánowił. *RejZwierc* 35v, 54v.

»przez łzatrudnienia i łprzymuszenia« (1): áby włzýłtkim łludżiom y łKupcom z łktóremi łkolew łk rzeczámı łktóregol łkolew łłpólóbu łpláćey y łceny łbęđáćemi łiáđącym łbyłó wólno łprzedáwáć łtákové łrzczy álbo łkupie łprzez łžáđnego łzatrudnienia y łprzymuszenia [*absque impedimento et compulsu JanStat* 848] *SarnStat* 1071. ~

»z łprzymuszenia« = *ex necessitate PolAnt*, *Vulg; coacte Vulg; ob necessitatem PolAnt* (28): Tedy łZydowie łktorzy z łprzymuszenia z łnim łiđ łmuśiełi/ łpowieđzieli łmu łżeby łię łthák łokrutnie á nie łludzkie łnie łróżył *BibRadz* 2.*Mach* 15/2; *BudBib* 2.*Mach* 15/2; *StryjKron* 587; Abyś łwiedziáł łKrolu [*odpowieđziáł Mucyjus Scewola*] iáko w łmáley łceni łieł łciáło v łthych/ łktorzy łzdowie łłwe łdłá łOyczyzny łodwáżyłi/ łNie s łprzymuszenia łto łvczynię/ [...] A łprzyłtápiwłzy łdo łogniá łrękę łwą łpráwá łweń łwólóżył *Phil* C2; łDziwná łrzczy/ iáko łten łktory łkaraniem łćiełśnym łdo łEwángeliey łprzyłzedł z łprzymuszenia/ łwięcey łniłzi łoni łwłzýscy łktorzy łámym łłowem łpowóláni łbyłi/ w łEwángeliey łpráćowáł. *WujNT* 434.

~ z łprzymuszenia łczyjego (2): łprzyácháł *Erasmvs* łod łKrolowey łyey łm. łskłorego łytesz łlyłtow łwirozvmiełyłmi łyakobi łKrolowá łyey łM. łna łnowe łcontracti łskłolem łFerdinandem łprzıswóllyłá łnietak s łwolej łswoyey łyako łsprzimvschenia łthich łktorzi łyey łm. łdzys łwłmoczi á łwłprawie łswey łmayá *LibLeg* 11/39v; A łS. łSymeon łofuknáł łgo [*Ustazanesa*] łłłowy łgniewliwymı łwołáiąc łnáń y łtwarz łod łnie^{go} łodwráćáiąc: ło łto/ łiłz łmáło łprzedtym łbodáć [!] łChrześciáninem/ z łprzymuszenia łkrolewłkiego łłłóńcu łię łpokłonił. *SkarŻyw* 304.

W połączeniu szeregowym (1): łMnich z łBráciá [*spadku*] łnie łdżieđiczı [*...*] łWyiáwłzy łby łktorzy w łdżiecińłtwie s łprzymuszenia álbo z łiákiego łprzyłudzenia álbo z łnamowy łdo łKłáłzłtorá łwłtápiłi. *GroicPorz* ggv.

W przeciwstawieniach: »z łprzymuszenia ... z łdobrej łwolej (woli) (6), łdobrowolnie (a. z łdobrá łwólá, a. z łwolej łswoyej) (3), z łmiłóści (2), z (łuprzejmej) łchuci (2), z łnabożeńłtwá, z łpoczcıwłych łobyczájow, z łochotą, łrad, łsercem« (16): *LibLeg* 11/39v; łTeż łyełł łzakon łwólnołci/ łiż łkrzełciyáńłki

człowyek nye z przymuśfenya/ ále dobrowolnye á z miłości wedle przykazánya bożego fyę fpráwuyę á fpráwować ma. *KromRozm II* m2; páście tę ktora między wámi ięft trzodę Bożą/ opátrzuiać/ nie z przymuśfenia/ ále z dobrej woli/ według Bogá *Leop 1.Petr 5/2*; Bo co bywa z miłości zázwdy bywa fporo/ Ale co s przymuśfenia bárzo iákoś choro. *RejZwierc 249, 18v, 46*; Y v nas Pofty ácz fą rofkazáne od Kościoła/ iednák przedsię nie z przymuśfenia/ ále z chući/ z dobrą wolą/ iáko od poftufznych fynow kościelnych fpráwowáne bywáią. *WujJud 191v; WujJudConf 191v; BudNT 2.Cor 9/7*; miedzy ktorými [*niewiastami*] wiele fię ich iufz wdzięwictwie z ftárzáló: cáłość czyftego ciáła nie zprzymuśfenia/ ále znabożeńftwá záchowuiąc *SkarŻyw 362*; y stanawfzy perfzonaliter czy slachetny panowyę wyfzy opifzany nyę sprzymuśfzenya ale swy dobry woly, y fzyęfznaly przet prawyem nafzym *ZapKościer 1588/75, 1586/65, 69, 1588/89v*; tám niektorzy z ochotą rádži to vczynili/ á drudzy áz z przymuśfenia. *NiemObr 172; WujNT Phil 14*.

Wyrażenie: »z gwałtownego przymuszenia« (1): Ale chociaybychmy iuz fobie ten fśredni kftałt obráli/ ktory nie z gwałthownego przymuśfenia/ ále s poczćiwych y s fwowolnych obyczáiw ludzkich do cnoty á do dobrych obyczáiw nas pociąga. Tedy [...] *RejZwierc 18v*.

Szeregi: »nie z bojáźni ani z przymuszenia« (1): A iż o tych rzeczách [*potrawach dozwolonych w czasie postu*] żaden nápiśánego iákiego rofkazánia nie zoftáwił/ znác że ią Apoftołowie ná wolą káżdego puścili/ áby nie z boiáźni áni zprzymuśfenia dobrą rzecz czynili. *WujJud 196*.

»z grozy a z przymuszenia« (1): tákżeby też temu záltárzáłemu wrzodowi duźnemu/ zacnemu s cnoty á spoćiwości/ á mnieyfzemu też z grozy á s przymuśfenia/ lekárftwá á ágáryku potrzebá. *RejZwierc 60v*.

»z niewoley a z przymuszenia« (1): A czo z niewoley á s przymuśfenia/ iuz káźde fercze vpáść muśi. *RejZwierc 46*.

»nie z przymuszenia ani nad wolą swoję« (1): nie dzieie fie nic ná świecie mimo wolą Bożą/ Choćia fie też co dzieie przeciwko woley ięgo. Abowiem musiáloby fie nie sftác kiedyby on niedopuscił/ y chcąc dopuczá [!]/ nie fprzymuśfenia áni nád wolą fwoię. *WujJudConf 65v*.

»nie z zamarszczeniem ani z przymuszenia« (1): á kto śieie w błogofłáwieńftwie/ w błogofłáwieńftwie też żąc będzie. Káźdy iáko vmyślił w fercu fwoim/ nie z zámárfzczeniem áni z przymuśfenia [*non ex tristitia, aut ex necessitate*]. *WujNT 2.Cor 9/7*. ~

»z przymuszeniem« (1): Powodowey ftronie niema fędźia z przymuśfeniem poftępku práwnego przepifowác [*Petitori invito iudex formam actionis praescribere non debet*] *ModrzBaz 87v*.

»za przymuszeni(e)m« = *coacte JanStat (11)*: Wfchakze tha Collacia nyedofchła bo ono prośzyą [*lege*: prosię] za przimvfchenym od pana lyenartha mvfłyal wrocnicz *LibMal 1547/133*; A gđzieby iáką vgodę zá przymuśfenim vczynił [*więzień z stroną*]/ obiecuiąc pewną Summę: thákiey vgody niepowinien trzymác/ ięlli przyfłyęże iż tę vmowę vczynił zá boiáźnią więźzenia y zá przymuśfenim. *GroicPorz fv, fv*; Bo pátrż gdy kto komu piędęzdy pożyczá/ tho mu bárzo dziękuia. Ale gdy przydzie od nich álbo lichwę dác/ álbo ie zá przymuśfeniem wrácác/ tedy fie bárzo fkróbiąc w łęb láia. *RejZwierc 101*.

~ *za przymuszeni(e)m czym (3)*: Impulsu vestro loquor, Za przymuszeniem walcym. *Mqcz* 287b; Nie powieday/ odstalem za przymuszeniem Pánfkim [*propter Dominum absun*]/ bo nie maľz czynić tego czego on nienawidzi. *BudBib Eccli* 15/11; *SkarŻyw* 291.

W przeciwstawieniach: »za przymuszeni(e)m ... z swej (dobrej) woli (3), wolnie, swobodnie, z chuci« (4): *GroicPorz* ll; Ktorzi swatkové stanyely nye łzadary any zaľzadnym przymuszenym: yedno swy dobri woli *ZapKóscier* 1585/69, 1589/86; [*te przywileje i uchwalenia umarzamy*] y z nich nam y potomkom náľzym y Zakonowi nie przez obľdliwość/ nie [!] za przymuszeniem/ ani za nieobaczeniem/ ale wolnie/ swobodnie/ y z pewnéy wiadomości ná wieki zľtępujemy/ wyrzekamy łie z nich *SarnStat* 1089.

Szereg: »za przymuszeniem, za gwałtem« (1): Mąż niemoże żony kárác o cudzołstwo/ ani przeciw niey czynić w pewnych przypadkach. [...] Czwarte/ iesli tho za przymuszeniem vczyniła/ nie s chuci/ nie z woli łwey/ ale za gwałtem. *GroicPorz* ll. ~

»w przymuszeniu« (2): proľzę y vpominam was wľzytkich [...] abyłcie páłli tę trzodę Bożą w opátrności á nie w przymuszeniu/ á owľzem łáľkáwie á wedle woley Pánłkiey *RejPos* 301v, 346.

a. Pod wpływem sytuacji, okoliczności itp. [czego] (3) :

Wyrażenia przyimkowe: »z przymuszenia« (2):

~ *W przeciwstawieniu*: »z przymuszenia ... z dobrej woley a miłości« (1): Ale łpráwyedliwi á ktorzy łye duchem łpráwuýą/ nye z boýáźni álbo z przymuľfenya zakonu/ ale z dobrej woley á miłóci/ wľłyłtko to czynią co zakon przykázuye. *KromRozm II* n2.

Wyrażenie: »z gwałtownego przymuszenia« (1): Gdźye nye może być rzeczono/ iżeby łye to z pochlełbtwá álbo z gwałtownego przymuľfenya mocy łwyeckyey łtáło. *KromRozm III* O8.

Szereg: »z boýáźni albo z przymuszenia« (1): *KromRozm II* n2 *cf W przeciwstawieniu*. ~

»za przymuszeniem« (1): Acźci iuż Papiestwo y one stare pogany w tym przebráło wpomináiąc wľzytkie łwięte y Máryą przy Bogu gdy przyśięgę czynią gdzie łię práwie prawdą záprzymuľzeniem przyrodzenia/ z wnětrźności łerdecznych ná iáśnią wyrýwa *CzechEp* 87.

Synonimy: groza, gwałt, nakazanie, niewola, obowiązek.

Cf **PRZYMUSIĆ**